

POSUDEK OPONENTA DISERTAČNÍ PRÁCE

Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Katedra primární pedagogiky

Václav BARTUŠEK

Aritmetická třída - základní pilíř piaristického školství v českých zemích

disertační práce, 2006,
200 str. počítačové sazby + obsáhlé tabulkové a obrazové přílohy (25 str.)

vedoucí práce: prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.

Autor předkládaného rukopisu je v současné době v rámci české historiografie nejvýznamnějším specialistou na dějiny piaristického řádu a piaristického školství. Ve své disertační práci proto mohl zúročit mnohem větší rozsah svých dlouhodobých výzkumů (s odkazem na dosavadní vlastní publikační aktivity, viz s. 187-191), než by odpovídalo zdánlivě úzce vymezenému tématu, kterým se stala tzv. aritmetická třída v rámci piaristického školství 18. století. Tato volba byla však velmi dobře promyšlena; autor si pro svou disertaci vybral téma z hlediska výzkumu dějin českého a evropského školství velmi aktuální, byť badatelsky velmi náročné jak z hlediska metodického, pramenného tak i jazykového.

Přestože piaristický řád ve všech kontextech svého působení představuje bezesporu autorovo hlavní badatelské téma, dokázal se v rámci disertační práce koncentrovat na vytčený cíl a provedl podrobnou, z hlediska badatelského úctyhodnou pramennou analýzu, jejímž cílem bylo na základě řady dosud neznámých nebo nově interpretovaných informací změnit náhled na význam "aritmetické třídy" v systému piaristického školství, ale nejen jeho. Tohoto cíle autor podle mého názoru dosáhl; jeho interpretace dané problematiky podstatným způsobem zpřesňuje genezi a vysvětluje základy systematické výuky vyšší matematiky a ekonomie a vzniku vyššího reálného (nehumanitního) školství v českých zemích.

Text předložené disertační práce je logicky členěn do uzavřených kapitol. V úvodní části (s. 9-29) autor nastiňuje obraz piaristického školství v širším kontextu jak teritoriálním (piaristické školství v jiných zemích) tak i systémovém (piaristické školství v rámci dobových vzdělávacích institucí). Další část práce věnoval vymezení pojmu "aritmetická třída" v rámci piaristického školství, a to v širokém rámci interpretace společného a rozdílného v humanitním a reálném vzdělávání v 16.-18. století (s. 30-57). Další pozornost zaměřil autor na vystižení úlohy aritmetické

třídy v době školních reforem osvícenecké doby, v jejichž rámci se větší důraz na aplikovanou matematiku a ekonomii jako součást gymnaziálního vzdělávání ukazoval jako vhodná cesta k přiblížení náplně výuky novým potřebám na kvalifikaci. Díky detailním znalostem konkrétní náplně tehdejší výuky autor přehledně vysvětluje, v čem bylo začlenění zvláštních matematických tříd účelné a obecně prospěšné a jaký byl konkrétní rozdíl mezi jednotlivými úrovněmi tohoto typu vzdělávání. Mimořádným badatelským počinem je autorova prosopografická analýza na "obou stranách katedry", při níž se mu na základě dochovaných pramenů podařilo věrohodně rekonstruovat jak obraz personálního obsazení pedagogických postů v "aritmetických třídách" v rámci široké sítě piaristických gymnasií, tak i obraz personální skladby studentů těchto tříd. Autor přesvědčivě dokládá, že aritmetické třídy nebyly zřizovány jako svým způsobem "nouzové" či "nadstavbové" vzdělávací kurzy pro studenty, u kterých nebylo možné z různých důvodů předpokládat další univerzitní humanitní studium, ale jako integrální, cíleně budovaná součást vzdělávacího systému, která svým způsobem vycházela vstřícně společenské poptávce po absolventech s vyšším matematickým (resp. ekonomickým) vzděláním a vytvářela předpoklady (i jistou kontinuitou personální) pro pozdější vznik středních škol reálných.

Práce je založena na obsáhlém novém pramenném výzkumu archívních materiálů (výsledky výzkumu autor shrnuje i v přehledných tabulkách v příloze), provázeném suverénní orientací v odborné domácí i zahraniční literatuře na dané téma. K předložené práci nemám výhrady zásadního charakteru krom drobných technických nedostatků (nepříliš časté překlepy či chyby v interpunkci, zpřeházené stránky v exempláři, který jsem posuzoval; s. 8 ve vazbě za s. 200). Za nejslabší místo celého rukopisu považuji s. 30, kde autor nastiňuje jakýsi zjednodušený obraz "soupeření" společenských a přírodních věd od starověku do novověku; přelom 16.-17. století s těžší nazvěme "přelomem novověku".

Předloženou práci hodnotím jako významný přínos k dějinám českého školství v 18. století. Autor v ní dokázal vhodným způsobem interdisciplinárně propojit svůj výzkum církevních dějin (vývoj piaristického řádu a jeho role ve společnosti) a studia z dějin pedagogiky, jednak argumentačně věrohodně dokládá svou vlastní (novou) interpretaci úlohy aritmetických tříd v dějinách našeho školství. Podle mého názoru předložený rukopis splňuje podmínky kladené na disertační práce a rád jej proto doporučuji k obhajobě jako závěrečnou práci doktorského studia.

V Pardubicích 5. září 2006

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.